

Mejeribruget i Danmark 1948.

Af professor H. M. Jensen.

Mælkeproduktionen.

I økonomisk henseende må 1948 betegnes som et godt år for dansk mejeribrug. Ganske vist har driftsudgifterne været stigende; men de højere priser, mejeriprodukterne hjembragte, forbedrede driftens rentabilitet. Produktionsmæssigt var forholdene derimod mindre gode. Det lille høstudbytte, der opnåedes i 1947, gav dårlige fodringsmuligheder og nødvendiggjorde store besætningsreduktioner. At overvinde følgerne af disse kræver tid, og selv om den gode høst i 1948 muliggjorde en forøgelse af malkekøernes antal, viser årets officielle kreaturtællinger, at det tabte endnu ikke er genvundet.

Ved tællingen den 30. december 1948 var antallet af køer og kvier, der havde kælvet, 1 473 000. I sammenligning med bestanden den 27. december 1947, hvis størrelse var 1 410 000, indbefattes heri en fremgang på 63 000 dyr eller 4,5 pct., men tallet er alligevel 87 000 eller 5,6 pct. lavere end ved udgangen af 1946. Også bestanden af ungvæg var større på daværende tidspunkt, så helt let er det ikke at få de tomme pladser udfyldt. Den bedre rentabilitet vil dog gøre sin virkning, og interessen for kvægløst landbrug, der i krigsårene og de første efterkrigsår var stigende, synes nu at have kulmineret.

Bedre fodringsforhold har i 1948 bidraget til en forøgelse af de enkelte køers mælkeydelse; men denne har ikke været i stand til at ophæve virkningen af malkekvægbestandens nedgang, hvorfor den samlede mælkeproduktion udviser formindskelse. Den opgøres af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation til 4046 mill. kg. I dette kvantum er medregnet en skønsmæssig anslået mængde på 385 mill. kg, svarende til hjemmeforbruget hos mælkeproducenterne. Med et hjemmeforbrug, der i fjor blev angivet til 350 mill. kg, kom den

producerede mælkemængde i 1947 op på 4053 mill. kg. Mere sikker end denne skønsmæssige angivelse er tallene for, hvad mejerierne indvejer. Her viser opgørelsen for 1948 ialt 3661 mill. kg mælk mod 3708 mill. kg i 1947. Forskellen er 47 mill. kg eller 1 pct. mælk mindre til oparbejdelse i mejerierne det sidste år end i det foregående.

Reduktionen i 1947 har utvivlsomt bidraget til forbedring af besætningernes almindelige sundhedstilstand. I hvert fald viser såvel tuberkulose- som kastningsregistret, at god fremgang er opnået i kampen mod de to ondartede husdyrsygdomme, idet de to registre ved årsskiftet omfattede henholdsvis 96,6 og 39,4 pct. af samtlige besætninger. Med lov af 24. maj 1948 fik bekæmpelsen af kastningen sit grundlag i orden, og arbejdet har i det hele taget formet sig så opmuntrende for mejeriforeningerne, at disse nu forbereder påbegyndelse af rationel bekæmpelse af de smitsomme yverbetændelser.

Som et led i arbejdet for at fremme mælkehygiejnen har mejerierne også i 1948 fortsat flueudryddelsen, omend med lidt mindre held end de foregående år, idet fluerne viser øget modstandskraft mod de anvendte bekæmpelsesmidler. Desuden er i forbindelse med sundhedsstyrelsen påbegyndt en undersøgelse af vandforsyningen på landet. Det håbes, at resultaterne kan føre til forbedringer, som foruden at øge landbefolkningens almindelige sundhedstilstand, også kan virke fremmende på mælkekvaliteten. Bedring i denne kan året ikke vise. Ja, nye besværligheder er endda kommet til, idet skadelige virkninger har kunnet iagttages efter brugen af penicillin- og hormonpræparater. Forsigtighed ved anvendelse af disse landbrugets nye hjælpemidler må derfor indskærpes. — En forhøjelse af fradragssatserne ved levering af dårlig mælk til mejerierne kunne synes naturlig med de stigende produktpriser. Den har været på tale ved mejeriforeningernes møder, men er ikke blevet gennemført.

Mejeriernes tekniske forhold.

På flere områder bragte 1948 nogen lettelse i den almindelige forsyningssituation. Også mejerierne mærkede dette, hvor

det drejede sig om anskaffelse af de hjælpemidler, der er nødvendige for gennemførelse af den daglige drift. Ganske vist spillede det indenlandske brændsel også en betydelig rolle i 1948, men mejeriernes adgang til at supplere dette med udenlandske briketter og kul var betydelig større end året før. Nye oliefyrringsanlæg er derimod ikke installeret i årets løb. Med hensyn til rengøringsartikler har forholdene ikke været de bedste, og forsyningerne med træ til emballage samt med søm har været sparsomme. Glasvarer som termometre, butyrometre o. l. har mejerierne savnet i flere år; men i foråret 1948 lykkedes det De danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation sammen med De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation at få hjemført et parti af disse nødvendige artikler fra Czekoslovakiet, hvorved det mest påtrængende behov kunne dækkes.

Mejeriernes maskinelle fornyelse foregår stadig i et meget langsomt tempo. Maskinfabrikkerne vedbliver at have et par års leveringstid, og priserne er opadgående. På det bygningsmæssige område bragte 1948 lidt lysning, hvilket har medført en øget stigning i interessen for en rationalisering indenfor mejeribruget, og enkelte planer om opførelse af nye mejerier, der hver for sig skal afløse flere mindre virksomheder, er nu ved at blive realiserede. Den stærke nedgang i mælkemængden, som vinteren 1947—48 førte med sig, stillede de små mejerier meget ugunstigt i driftsmæssig henseende. Mange er selv under normale forhold for små og lidet tidssvarende, hvorfor den eneste farbare vej til opnåelse af forbedring vil være, at flere søger at løse opgaverne i fællesskab; men på den anden side vil den gældsbyrde, der kommer til at hvile på de nye virksomheder, blive så betydelig, at den med faldende priser vil komme til at tynde hårdt på driften og kan give anledning til betænkeligheder hos dem, der skal tage ansvaret. Mejerisammenlægningerne bør derfor ikke ske tilfældigt, men som en naturlig løsning af moderniseringsproblemerne. Planer burde derfor udformes i de enkelte mejeriforeningskredse, så udviklingen på længere sigt kan ledes i den rigtige retning.

Også hos andre end de direkte interesserede parter beslægger spørgsmålet om mejeribrugets rationalisering opmærksomheden. Det kan nævnes, at der i langtidsprogrammet for tiden 1948/49—1952/53, som ved sidste års slutning blev offentliggjort af regeringen, regnes med en investering på 200 mill. kr. i slagterier samt i mejerier og osterier for den periode, programmet omfatter. Der forudsættes her en nedlæggelse af et betydeligt antal af de nuværende mejerivirksomheder og oprettelse af centralmejerier med et system af skumme- og kærnestationer. Med den mælkethed, der findes her i landet, kan en så gennemgribende ændring af mejeribrugets hele struktur næppe være påkrævet. Skal mejerierne til at arbejde med skumme- og kærnestationer, vil den besparelse i driftsudgifterne, der gerne skulle være rationaliseringens resultat, utvivlsomt blive illusorisk.

At mejerimaskinfabrikkerne her i landet på fire år kan magte en opgave som den, der er stillet i udsigt, vil iøvrigt være usandsynligt, og selv om der tales om, at et beløb fra Marshall-hjælpen tænkes stillet til mejeribrugets rådighed for indkøb af dollarvarer, vil betydningen i denne forbindelse ikke være stor. Større vil virkningen muligvis blive, om der åbnes adgang til billige rationaliseringslån. I forventning om øget interesse for centraliseringen har De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation ved udgangen af 1948 antaget en konsulent med mejerisammenlægning som speciale.

Byernes forsyning med mælk.

Forrige år gennemførtes en sænkning af konsummælkens fedtindhold til 3,0 pct.; men dette til trods er forbruget alligevel steget fra 454 mill. kg i 1947 til 483 mill. kg i 1948. Derimod har fedtprocentens sænkning i fløden til 9 medført en tilbagegang i efterspørgselen efter dette produkt. Flødesalget udgjorde i det sidst afsluttede år 52 mill. kg mod 54 mill. kg i det foregående. Tallene modsvarer henholdsvis 122 og 174 mill. kg sødmælk, så nedsættelsens virkning er ret betydelig, og opgøres det samlede salg af mælk og fløde som ustandardiseret sødmælk, bliver forbruget i 1948 ialt 511 mill.

kg, medens det i 1947 var oppe på 558 mill. kg, hvilket svarer til en nedgang på ca. 8 pct.

Fremskaffelsen af denne mælkemængde, der stadig ligger betydeligt over før-krigstidens, har for Københavns vedkommende ikke kunnet gennemføres, uden at betydelige mængder suppleringsmælk er blevet tilført byen. Endda har der som sædvanligt i dagbladene været klager over underforsyning. Om alvorlig mælkemangel har der dog ikke været tale. Hele spørgsmålet om leverancer af suppleringsmælk til København, der fra første færd blev betragtet som noget rent midlertidigt, har i 1948 været genstand for forhandlinger mellem de interesserede parter, og selv om disse ikke er afsluttede, ser det ud til, at resultatet vil blive et snævert samarbejde mellem De østlige Øers Mejeriforeninger og De sjællandske Mejeriers Mælke-Udvalg om en nyordning.

Den gældende konsummælkordning udløb den 24. september 1948, men fornyedes med gyldighed til 30. september 1949. Fornyelsen medførte ingen forandring i tilskudene, der i tiden 26. september 1947 til 6. maj 1948 var 5 øre pr. kg mælk for levering fra dyrlægekontrollerede besætninger og 3 øre pr. kg for ukontrolleret mælk. I perioden 6. maj til 19. august bortfaldt tilskudet. Det genindførtes den 20. august med henholdsvis 3 øre og 2 øre pr. kg, og fra den 1. oktober forhøjedes det atter til 5 og 3 øre, hvilket tilskud bibeholdtes gennem årets sidste måneder. Konsummælktilskudet fremskaffes ved en flødeafgift på 15 øre pr. liter. Kan det herved fremkomne beløb ikke strække til, tilskydes resten af staten.

Ved afregningen af mælkeleverancen til byerne skete fra april 1948 den ændring, at smørtillægget, som tidligere udbetaltes pr. kg sødmælk, gennem en forandring af De danske Mejeriforeningers Mælkenotering blev inddraget i beregningen af mælkens smørværdi.

Arbejdet med mælkehandelens rationalisering er fortsat i 1948, og i 3 købstæder er der i løbet af året indført mælkeordninger, medens der har været tale om rationalisering i 6 andre byer, uden at resultater endnu er opnået. I København har forholdene været genstand for forhandling mellem de in-

teresserede parter, og dette har medført, at den storkøbenhavnske mælkeordning løber videre indtil 1954.

I forbindelse med omtalen af konsummælksalget er det naturligt at nævne eksporten af frisk mælk til de amerikanske besættelsesstyrker i Tyskland. Den påbegyndtes for et par år siden og fortsattes gennem 1948, hvor den nåede sin hidtil største højde, idet den omfattede et kvantum på 17,6 mill. l. I 1947 var eksporten 14,5 mill. l mod 2,4 mill. i 1946.

Smørproduktionen.

Efter opgørelser i »Statistiske Efterretninger« har den samlede smørproduktion i 1948 kun nået en højde af 121,2 mill. kg, medens den i 1947 var oppe på 125,2 mill. kg. Formindskelsen andrager 4 mill. kg eller 3,2 pct., og det er mere, end der var grund til at vente efter den nedgang, mælkemængden udviser. Imidlertid har osteproduktionen i 1948 været genstand for en betydelig udvidelse, som udelukkende omfatter federe ostesorter. Dertil har fremstillingen af forskellige mælkeprodukter været mere omfattende. Det større forbrug af smørfedt inden for disse produktionsgrene har ikke kunnet ophæves af flødesalgets tilbagegang, og derfor er resultatet blevet formindsket smørproduktion.

Nedgangen i den producerede smørmængde fandt sted i den første halvdel af 1948. I årets sidste halvdel stillede forhold-

Smørproduktionens månedlige størrelse (mill. kg).

	1944	1945	1946	1947	1948
Januar	8,7	8,1	8,9	9,9	8,3
Februar	7,8	7,0	8,0	8,6	7,4
Marts	8,7	7,9	9,6	10,1	8,6
April	9,3	9,2	10,6	11,0	9,9
Maj	12,9	13,3	14,6	12,6	12,8
Juni	14,8	14,6	15,5	13,7	12,6
Juli	14,3	14,4	15,1	12,9	11,8
August	12,7	13,6	14,3	10,8	10,6
September	11,3	13,1	12,6	9,2	10,4
Oktober	10,8	12,1	11,9	9,5	10,2
November	9,1	9,8	10,3	8,8	9,3
December	8,4	9,2	9,5	8,1	9,3

dene sig noget gunstigere, og de enkelte måneders produktionstal kom efter høst til at ligge noget højere end i 1947. Produktionen var mindst i februar måned, hvor den udgjorde 7,4 mill. kg. Den største månedlige smørmængde, 12,8 mill. kg, fremstilledes i juni. Forskellen mellem årets to yderpunkter bliver 5,4 mill. kg og må stadig betegnes som anseelig. Det er et spørgsmål, om der ikke ved fastsættelse af en højere vintersmørpris burde arbejdes hen imod en mere jævn produktion.

Den fremstillede smørmængde er dels afsat på hjemmemarkedet, dels eksporteret. Trods mejerierorganisationernes

Danmarks produktion samt ind- og udførsel af smør i mill. kg.

År	Produktion	Udførsel						Værdi i mill. kr.
		Indførsel	I driller og kasser	I dåser	Fløde	I alt	Overakuds-udførsel	
1914		9,66	101,40	2,22	5,56	109,17	99,51	212,00
1918		—	14,11	0,47	—	14,58	14,58	61,04
1923	132	1,83	110,33	1,30	0,01	111,64	109,81	483,62
1928	166	1,51	146,73	1,01	—	147,74	146,23	458,40
1929	179	1,67	158,12	0,92	—	159,04	157,37	475,72
1930	190	2,57	168,19	0,80	—	168,99	166,42	413,89
1931	195	1,82	171,12	0,53	—	171,65	169,85	358,50
1932	188	0,98	157,47	0,33	0,70	158,50	157,52	290,78
1933	185	0,88	150,32	0,40	—	150,72	149,84	256,23
1934	183	0,83	149,45	0,37	—	149,82	148,99	251,11
1935	173	0,42	137,86	0,44	—	138,30	137,83	274,89
1936	180	0,18	145,68	0,53	—	146,21	146,03	311,25
1937	183	0,02	152,37	0,60	—	152,97	152,95	354,31
1938	189	—	157,48	0,57	—	158,05	158,05	375,12
1939	182,7	—	148,47	1,33	—	149,80	149,80	367,20
1940	162,8	—	107,74	0,16	—	107,90	107,90	343,56
1941	124,6	—	—	—	—	53,70	53,70	273,92
1942	108,8	—	—	—	—	38,70	38,70	197,41
1943	124,9	—	—	—	—	55,60	55,60	283,62
1944	128,8	—	—	—	—	58,20	58,20	296,88
1945	132,3	—	66,26	0,04	—	66,30	66,30	301,61
1946	140,9	—	76,98	1,32	—	78,30	78,30	352,75
1947	125,2	—	86,02	1,09	—	87,11	87,11	469,00
1948	121,2	—	104,90	1,20	—	106,10	106,10	699,28

protest indførtes der en skærpet smørrationering i sommeren 1947, hvorved den ugentlige smørration nedsattes fra 250 g til 125 g pro persona. Årsagen var ønsket om en større eksport, og for yderligere at øge udførselen fandt en ny nedsættelse sted fra 1. januar 1948. Efter denne får hver forbruger kun 62,5 g smør ugentlig, og resten af forbruget dækkes ved hjælp af margarine. Nedsættelsen betyder, at margarinefabrikkerne i det væsentlige har fået hjemmemarkedet overladt, og mejeribrugget har hermed mistet afsætningsmuligheder, der under normale forhold må tillægges den største betydning. Hjemmesalget af smør androg i 1948 ca. 15,1 mill. kg, medens det i 1947 var oppe på 41,0 mill. kg. I 1946 aftog hjemmemarkedet 59,2 mill. kg.

Efter opgørelse i »Landbrugsraadets Meddelelser« kom den danske smøreksport i 1948 op på en højde af 106,1 mill. kg mod 87,1 mill. kg i 1947 og 78,3 mill. kg i 1946.

Smøreksporten fordelte sig på en række lande, mellem hvilke England stod som den største aftager, idet 51,3 pct. af den samlede udførsel gik til dette land. Belgien, der efter krigen har været en interesseret køber af danske landbrugsprodukter, modtog i 1948 14 pct. af det eksporterede kvantum. Rusland aftog 10,7 pct. af udførselsmængden. Smøreksporten til

Oversigt over den danske smøreksports fordeling (1000 kg).

	1939	1944	1945	1946	1947	1948
Storbritannien ...	102 808	—	35 380	47 106	42 862	54 389
Tyskland	43 727	40 310	6 636	—	—	504
Belgien	489	—	3 216	7 020	9 898	14 708
Rusland	—	—	—	5 000	11 800	11 318
Schweiz	233	—	500	1 500	8 759	7 205
Finland	—	6 689	2 100	3 175	1 175	4 801
Norge	—	4 963	6 435	1 064	—	—
Sverige	—	600	—	414	810	2
Frankrig	375	—	4 027	3 500	532	2 080
Czekoslovakiet ...	227	—	315	1 403	2 808	294
U. S. A.	8	—	4 354	3 000	2 778	1 893
Canada	—	—	—	—	—	4 574
Andre lande	1 940	—	3 377	5 161	5 687	4 303
Ialt	149 807	52 562	66 340	78 343	87 109	106 071

U. S. A., der siden krigen ofte har været på tale, er endnu ikke blevet en realitet og vil næppe foreløbig blive det, da priserne og den betydelige told stiller sig hindrende. De amerikanske besættelsesstyrker har ligesom foregående år aftaget en del dansk smør. Det er værd at bemærke, at der i 1948 eksporteredes 4574 tons smør til Canada, og dertil vil man i oversigten over smøreksportens fordeling finde, at Tyskland for første gang efter krigens afslutning har modtaget smør her fra landet. Hermed skulle døren være gået på klem til et af det danske mejeribrugs naturlige markeder.

Hvad smøreksporten til England angår, opstod der som følge af de bristede handelsforhandlinger en standsning ved slutningen af 1947. I januar 1948 blev forhandlingerne genoptaget, og udgangspunktet for disse var det tidligere danske priskrav om 6,50 kr. pr. kg smør, mod hvilket der stod et en-

Englands smørimport.

Import fra	1938		1946		1947		1948	
	cwt.	pct.	cwt.	pct.	cwt.	pct.	cwt.	pct.
Australien ..	1 797 875	18	1 312 300	31,0	1 078 900	24,9	1 455 000	26,7
New Zealand	2 582 560	27	2 023 800	47,8	2 406 200	55,6	2 717 700	49,8
Danmark ...	2 365 291	25	870 700	20,6	807 500	18,7	1 051 700	19,3
Andre lande.	2 862 785	30	22 800	0,6	33 800	0,8	228 400	4,2
	9 608 511	100	4 229 600	100	4 326 400	100	5 452 800	100

gelsk tilbud på 4,80 kr. pr. kg. Efter lange forhandlinger nåede englænderne op på en pris af 6,12 kr. pr. kg, og dette tilbud accepteredes af hensyn til de øvrige handelsforhandlinger, der samtidig var i gang. For tiden 1. januar til 30. september 1948 kunne derefter sluttes en aftale omfattende levering af 40 000 tons dansk smør. Hen på eftersommeren kunne nye handelsforhandlinger gennemføres uden større meningsforskelligheder, og de resulterede i, at England i året oktober 1948—oktober 1949 skulle aftage 60 pct. af den danske smøreksport til den hidtil gældende pris 6,12 kr. pr. kg. Samtidig opnåede de danske deltagere i forhandlingen et engelsk tilsagn om en medvirken til, at smørret herfra hurtigere skulle komme forbrugerne i hænde og derved slippe for den

kvalitetsforringende opbevaring i kølehuse. Under forhandlingerne blev der fra engelsk side udtrykt ønsker om at få smørhandelen ind under en langtidskontrakt, og da en sådan også kan være i det danske mejeribrugs interesse, er det muligt, at fremtidige handelsforhandlinger vil føre til en aftale gældende for længere tid.

De oplysninger om Englands smørimport, der findes i foranstående oversigt, viser, at det sidste år bragte en væsentlig stigning i indførselen. Desuden må det bemærkes, at gruppen andre lande, hvis bidrag hidtil har været forsvindende, i 1948 har begyndt at gøre sig gældende.

Angående ruslandseksporten førtes i sommeren 1948 forhandlinger i Moskva. Disse resulterede i, at vareudvekslingsoverenskomsten af 8. juli 1946 forlængedes til 31. december 1949, og i henhold hertil har eksporten af de 11 318 tons smør i 1948 fundet sted. Fra Rusland leveredes korn, kaligødning og andre varer som betaling. Priserne, hvorefter smørleverancerne til Rusland blev afregnet, har i gennemsnit for året 1948 været 650,92 kr. pr. 100 kg. Tredielandsprisen opgives af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation til 751,21 kr. pr. 100 kg, og i henhold til disse tal bliver den gennemsnitlige eksportpris f. o. b. 670,92 kr. pr. 100 kg smør, medens den i 1947 var 539 kr. pr. 100 kg.

Ved årets begyndelse betalte de hjemlige forbrugere efter landmejeriernes detailsalgsnotering 5,10 kr. pr. kg smør, idet der af statskassen ydedes tilskud til nedbringelse af smørprisen; men ved lov af 7. maj 1948 om ydelse af statstilskud til forbrugerpriserne for mælk og flæsk bortfaldt dette. Som følge heraf steg detailsalgsnoteringen til 7,14 kr. pr. kg og holdt sig på denne højde resten af året.

Gennemsnit af Københavns smørnotering.

År	Øre pr. kg	År	Øre pr. kg	År	Øre pr. kg
1937	224,96	1941	389,00	1945	389,00
1938	230,69	1942	389,00	1946	403,25
1939	238,66	1943	389,00	1947	446,00
1940	312,15	1944	389,00	1948	575,00

Med en gennemsnitsnotering på 5,75 kr. pr. kg samt et sødmælkstillæg, resp. smørtillæg, på 0,75 kr. pr. kg, har producentprisen for smør i året 1948 været 6,50 kr. pr. kg. Hertil kommer yderligere den overpris, smørhandelen har været i stand til at betale. Den udgjorde i gennemsnit 6,84 øre pr. kg,

Betalte overpriser (øre pr. kg).

År	1. kvartal	2. kvartal	3. kvartal	4. kvartal	Gennemsnit
1944	8,59	8,28	8,11	8,72	8,43
1945	7,55	6,98	7,24	9,12	7,72
1946	8,25	7,92	7,90	7,77	7,96
1947	7,45	6,74	6,87	7,73	7,20
1948	6,85	6,73	6,67	7,09	6,84

varierende fra 6,67 øre i 3. kvartal til 7,09 øre i 4. kvartal. Regnes med en overpris på 7 øre, får man årets virkelige smørpris $650 + 7 = 657$ øre pr. kg mod 511 øre i 1947. Forskellen er 146 øre pr. kg, hvilket svarer til en stigning på 28,6 pct.

I sidste årsberetning måtte det anføres, at fremgang i smørkvaliteten ikke lod sig påvise; men i 1948 synes udstillingerne at tyde på forbedring. Ved den fynske udstilling den 1. oktober var smørrets gennemsnitskarakter 10,68 points. Den 4.—7. november afholdtes landsmejeriudstilling i København. Den omfattede ialt 1306 mærker smør, og produkterne fra de enkelte landsdele opnåede her følgende gennemsnitskarakterer: Fyn 10,97 points, Jylland 10,79 points og De østlige Øer 10,60 points. Sammenlignes med de i 1947 afholdte provinsielle udstillinger, var de tilsvarende resultater for landsdelene henholdsvis 10,46, 10,65 og 10,21 points.

(Fortsættes).